

Pozor: Liga odstartovala!

Výroční zpráva Ligy lidských práv pro rok 2002

LIGA
LIDSKÝCH PRÁV

- **Kdo si zaslouží za nezištnou a opětovnou pomoc naše poděkování?**

V první řadě všichni naši dobrovolníci včetně několika desítek těch, kteří působili jako pozorovatelé při demonstracích proti zasedání NATO v Praze. Dále Gwendolyn Albert, Barbara Bernath, Wolfgang Kaleck, Petr Uhl.

© Liga lidských práv, 2003

www.llp.cz

Redakce: Jiří Kopal

Grafická úprava a sazba: Leoš Knotek

Jazykové korektury: Mejla Palánová

Pozor: Liga odstartovala!

Výroční zpráva Ligy lidských práv pro rok 2002

→ Kdo jsme?

Kdo jsme? Liga lidských práv se představuje

Máte v rukou první výroční zprávu o aktivitách Ligy lidských práv, nevládní organizace, která vznikla osamostatněním sekce lidskoprávních aktivit Ekologického právního servisu. Jednotlivé programy Ligy lidských práv nejsou v českém veřejném prostoru žádnou novinkou – Poradna pro ženy v tísní vznikla v roce 1999, Centrum pro právní ochranu dětí a Občanské právní hlídky v roce 2000.

Jakkoli si jednotlivé programy uchovávají v rámci demokratického uspořádání organizace svůj vlastní styl, jejich přirozeným tematickým pojítkem je v současnosti zejména porušování lidských práv spojené s fyzickým či psychickým násilím. K němu dochází v naší společnosti jak v místech, kde jsou osoby zbaveny svobody, tak v rámci zákroků státních orgánů a neméně často také v „teple rodinného krbu“. Početné případy násilí se bohužel vyznačují silnou intenzitou zásahů do fyzické integrity a tím, že jeho pachatelé bývají obvykle zcela beztrestní. Kompetentní státní orgány mnohdy jen pasivně přihlížejí.

Naše aktivity zahrnují v první řadě právní a psychologickou pomoc obětem; stejně důležitá je však pro nás i prevence, a to ve formě monitorování, hodnocení vyhraných precedenčních případů a nekompromisního zveřejňování špatných zkušeností s prací státních orgánů. Dlouhodobou misí Ligy lidských práv je vytvoření takového prostředí v České republice, v němž budou státní orgány ve své každodenní činnosti dodržovat závazky vyplývající z Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv na ochranu lidských práv a ochraňovat občany (a na prvním místě zástupce sociálně zranitelnějších skupin) i cizí státní příslušníky před zásahy do jejich základních práv.

Vedle fungování našich tří stálých programů vyvíjíme také aktivity na poli lidskoprávní legislativy. Působíme jako zástupci nevládního sektoru v pěti tematických výborech Rady vlády ČR pro lidská práva, zabýváme se výukou a konzultacemi v oblasti lidských práv i v rozličných oblastech spolupráce se zahraničními nevládními organizacemi. Liga navíc nabízí příležitosti pro aktivitu dobrovolníků a externích spolupracovníků, zaměřenou nyní již jednoznačně na problematiku ochrany lidských práv.

• Jak došlo k početí?

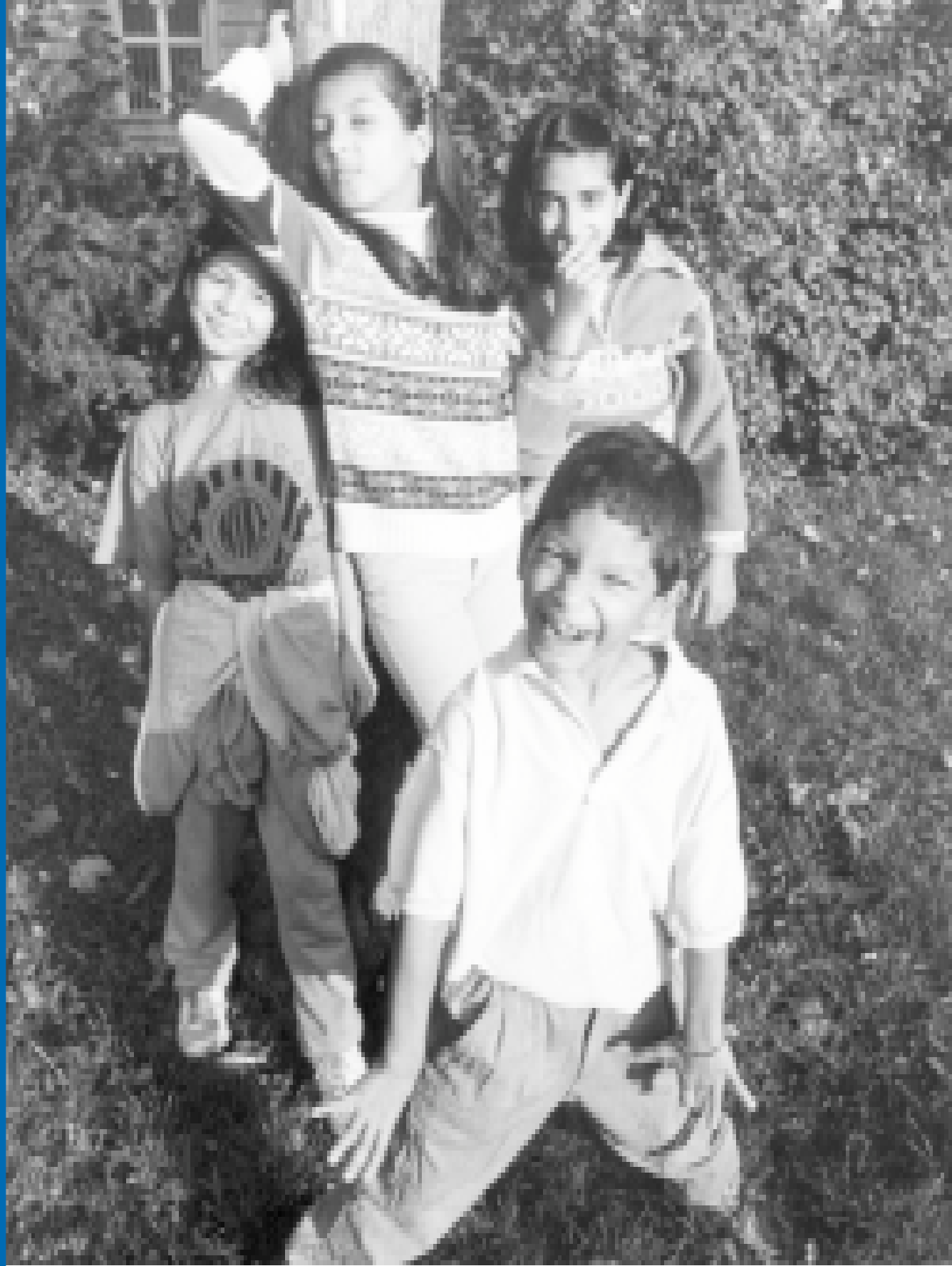
Tak jako se v jedné poměrně známé knize traduje, že Eva byla stvořena z Adamova žebra, tak i Liga lidských práv nevznikla ze vzduchoprázdna. Způsob ustavení naší organizace je poměrně ojedinelý a je pevně spjat s historií nevládní právnické organizace Ekologický právní servis (EPS). Demokratická struktura EPS poskytovala lidskoprávním programům prostor pro práci na konkrétních případech porušování lidských práv, pro právní interpretaci problémů dodržování mezinárodních závazků v oblasti lidských práv i pro působení v oblasti legislativy. Nicméně od počátku roku 2002 probíhala uvnitř EPS rozsáhlá diskuse o tom, zda forma jediné, navenek nejasně strukturované nevládní organizace stále ještě vyhovuje našim neustále se rozšiřujícím aktivitám a nakolik je její působení pod „ekologickým“ názvem transparentní pro veřejnost. V průběhu diskuse se ukázalo, že změna je nezbytná.

EPS prošel od svého vzniku v roce 1995 (resp. právně v roce 1997) obrovským vývojem. Z dobrovolnické studentské poradenské kanceláře orientující se na správní právo a právo životního prostředí se vyvinul v profesionální právnickou nevládní organizaci, zabývající se stejnou měrou také ochranou lidských práv. Vedle právní pomoci se rozvinula jeho činnost legislativní, vzdělávací (výukové programy pro studenty právnických fakult) a publikační. To s sebou nutně přineslo nárůst počtu členů, zaměstnanců, externích pracovníků i dobrovolníků. A tak přišel zákonitě okamžik, kdy by zde při rozrůstajícím se počtu členů již nebylo možné zachovávat systém přímé demokracie při řízení organizace – tedy pravidlo, že všichni členové mají právo rozhodovat o všech důležitějších věcech. A protože se tento princip osvědčil a obě skupiny by se jej nerady vzdávaly, ukázalo se jako vhodnější vytvořit z lidskoprávní sekce EPS samostatnou nevládní organizaci – Ligu lidských práv.

Způsob rozhodování nebyl jediným důvodem pro rozdělení obou částí organizace. Pod „historickým“ názvem Ekologický právní servis bylo stále obtížnější navenek prezentovat aktivity směřující k ochraně lidských práv. Nutnost neustále vysvětlovat, proč se „ekologové“ zabývají také např. policejním násilím nebo týranými dětmi, nám ubírala energii pro práci samotnou a zbytečně před veřejností zneprůhledňovala naše aktivity.

Proto byla v polovině roku 2002 zaregistrována a následně uvedena v život nová nevládní organizace – Liga lidských práv. Název „liga“ je vedle dalšího i vyjádřením našich sympatií k letité evropské tradici jednotlivých národních lig lidských práv, jež jsou sdruženy v Mezinárodní federaci lidských práv (FIDH) se sídlem v Paříži.

→Aktivity programu „Centrum pro právní ochranu dětí“

Aktivity programu „Centrum pro právní ochranu dětí“

Centrum pro právní ochranu dětí se zabývá převážně monitoringem dodržování zákonů a mezinárodních úmluv a praktickým řešením případů porušování práv dětí. Pracovnice a pracovníci centra poskytují právní servis pro nevládní organizace pomáhající ohroženým dětem a rodinám, a dále přímo klientům – zasahují přímo ve prospěch ohrožených dětí (účastní se např. sporů o ústavní péči, výživné, týkajících se šikany) a zajišťují související psychologickou a sociální pomoc. Činnost centra koordinuje právnička, na řešení případů se podílejí studenti právnických fakult. Centrum také úzce spolupracuje s psychologem a sociálním pracovníkem.

1. Vlastní případy

a) Děti trpící syndromem CAN – syndromem týraného dítěte

• Maruška

Paní M. odešla s dcerami od manžela, protože ji a starší, nevlastní dceru manžel týral a fyzicky napadal, což potvrzovaly lékařské zprávy i záznamy policie. Utekla k příbuzným a poté do azylového domu se skrytou adresou. Mezitím podala návrh na rozvod a svěření mladší dcery, osmileté Marušky, do své péče. Předběžným opatřením soud svěřil dítě matce.

Po několika týdnech podal otec návrh na předběžné určení styku s Maruškou, čemuž matka, vzhledem k tomu, že mladší dceři otec nikdy neublížoval, nebránila. Dcera se vrátila domů s tím, že ji tatínek fotil a že s ní byl na policii a u lékaře. Do dvou dnů si otec odvezl dceru ze školy na základě předběžného opatření soudu, podle něhož byla Maruška svěřena do péče otce s odůvodněním, že matka Marušku fyzicky týrá. Otec využil toho, že Maruška je dítě s těžkým zdravotním postižením, které má vzhledem k prodělané dětské mozkové obrně omezenou motoriku; často padá, a proto lze u ní vždy nalézt modřiny na nožičkách. Vzhledem k tomu, že otec matce dodnes volá – vyhrožuje jí i prosí, aby se vrátila, se domníváme, že Marušku využívá k nátlaku na manželku, kterou chce tak přimět k návratu.

V tomto případě jsme poskytli matce širokou škálu pomoci – pomáháme jí získávat důkazy, doprovázíme ji na jednání s úřady (orgánem péče o dítě, s nevládní organizací, jejíž nezkušené sociální pracovnice otec získal na svou stranu –hlavně zpočátku), vyjednáваме s úřady (snažíme se přimět orgán péče o dítě či nevládní dětskou organizaci, aby provedly šetření o bytových a zaměstnaneckých poměrech, aniž by ve zprávě soudu zveřejnily adresu bydliště a zaměstnavatele, neboť otec mezitím matku několikrát vyhledal a napadl). Vyjednáваме rovněž s právním zástupcem otce (napsali jsme např. návrh dohody o místě předání dítěte a návrh na styk dítěte s matkou). Maminku zastupujeme před soudem i orgány činnými v trestním řízení – sepsali jsme např. odvolání proti předběžnému opatření, kterým byla Maruška svěřena otci, návrh na určení styku Marušky s matkou, návrh na výkon tohoto rozhodnutí, trestní oznámení o podezření z trestného činu bránění právu k bytu atd.. Na otce jsme rovněž sepsali trestní oznámení pro křivé obvinění, neboť otec podal na matku trestní oznámení pro týrání svěřené osoby. Při prošetřování trestního oznámení otce jsme matku zastupovali – trestní oznámení bylo odloženo na základě námi předložených důkazů a především na základě posudku soudní znalkyně, která shledala Maruščinu výpověď o bití jako nevěrohodnou a silně zmanipulovanou otcem.

Přestože bylo prokázáno, že matka Marušku netýrala, naopak že ji psychicky týrá otec, holčička je v současné době již rok v péči otce, který brání kontaktu s matkou. Ani po roce a půl ještě nebylo ve věci výchovy a výživy Marušky vydáno prvoinstanční rozhodnutí.

• Lenka

Manželství rodičů dnes sedmileté Lenky bylo před lety rozvedeno. Otec již několikrát holčičku unesl z péče matky. Přes půl roku se s Lenkou skrýval. Když je policie našla ve sklepě v otcově domu, odmítala se Lenka vrátit k matce. Otec dítě úspěšně manipuloval a naváděl proti matce – znalec se vyjádřil v tom smyslu, že Lenka nese v důsledku patologického chování otce známky syndromu CAN, jmenovitě psychického týrání. Příslušný sociální pracovník přesto navrhl předání dítěte nikoliv zpět matce, ale do ústavní péče. Okresní soud v prosinci 2001 na základě návrhu znalce rozhodl, že Lenka

bude ponechána v ústavní péči, protože pokud by Lenka byla svěřena do péče matky, hrozilo by, že ji otec znovu unese! Za nejlepší řešení tak prohlásil ústavní výchovu.

Šlo zde o obzvláště politováníhodný příklad systémového týrání dítěte a porušování Úmluvy o právech dítěte. Proto jsme případ dlouhodobě sledovali a postupně jsme převzali úplné zastupování maminky. V odvolacím řízení jsme napadli nekvalitní, alibistický posudek a podařilo se nám v srpnu 2002 přesvědčit Krajský soud v Hradci Králové, aby dítě z dětského domova propustil. Lenka se tak vrátila k mamince – snad už nadobro.

• Matěj

Tento dlouhodobý případ pro nás před dvěma lety začal v době, kdy byl devítiletý chlapec na základě doporučení psychiatra umístěn do diagnostického ústavu a my jsme pomáhali jeho matce uzavřít dohodu. Otec, trpící maniodepresivní psychózou, znepríjemňoval život ženě, synovi i matčiným dalším dvěma dětem z prvního manželství – slovně i fyzicky je napadal, Matěje proti nim popouzel, učil jej střílet po zvířatech atd. V době uzavření dohody v roce 2000 otec zmizel.

V minulém roce jsme matce poskytovali konzultace týkající se problematiky bydlení, návrhu na ustanovení opatrovníka pro řízení o rozvod, získali jsme pro ni písemné vyjádření klinického psychologa o onemocnění otce, sepsali důkazní návrhy pro soud a připravili matku na soudní jednání. V březnu soud rodiče rozvedl bez přítomnosti otce, přestože ten zčistajasna poslal po opatrovnici dopis, že s rozvodem nesouhlasí. Matka je s námi v kontaktu i v současné době, neboť se nachází ve špatné finanční situaci a obrací se na ni exekutoři kvůli dluhům ze závazků, které uzavřel otec v průběhu manželství v době, kdy procházel manickými fázemi choroby.

b) Rodiny v těžkých sociálních situacích

• Marika a Zuzana

V létě roku 2002 se na nás obrátila advokátní kancelář, která dostala od ČAK na starost zastupování matky v řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti. Jedná se o romskou matku, jejíž dvě dcery – sedmiletá Marika (která má navíc sluchovou vadu) a šestiletá Zuzanka – byly umístěny do ústavní péče poté, co matka nastoupila výkon trestu. Otec o děti nejeví vážný zájem. Děvčátka však v dětském domově pravidelně navštěvovala širší rodina. Matkám problémy se psaním a spíše než česky mluví maďarsko-romsky, nicméně dcery má ráda a jeví o ně silný zájem. Po dobu, kdy byla ve vězení, holčičkám psala. Po návratu z vězení však již neměla vlastní byt.

V současné době bydlí u své sestry a je v evidenci Úřadu práce. Se sestrou by se o děvčata chtěly starat, spolu se širší rodinou (tety, babička, strýc) holčičky navštěvují téměř každý týden. V současné době nicméně vedou spor o byt.

Děvčata si na jaře 2002 vyhlédla pěstounská rodina. Na základě jejich zájmu podal dětský domov v součinnosti s orgánem sociálně právní ochrany dítěte návrh, aby byla matka zbavena rodičovských práv. Ten byl soudem v listopadu 2002 zamítnut. Nedlouho poté však orgán sociálně právní ochrany vydal rozhodnutí o předpěstounské péči, kterým byla děvčata svěřena do péče těch samých pěstounů. Tito lidé však předpokládají, že pěstounská péče bude dlouhodobá záležitost a nemají zájem na vrácení dětí do rodiny – proto například brání děvčátkům ve styku s matkou a širší rodinou.

V tomto případě poskytujeme právní i sociální pomoc – doprovázíme matku na úřady, vyjednáváme s nimi (s orgánem sociálně právní ochrany dítěte, s dětským domovem, pronajímatelem bytu), píšeme podání (např. žádost o prominutí ošetřovného, žádost o umožnění návštěv dětí v rodině). Ve spolupráci s advokátní kanceláří, jejíž koncipientka je absolventkou Letní školy lidských práv (2000), jsme připravili odvolání proti správnímu rozhodnutí o pěstounské péči a postupu při projednávání věci před soudem. Zároveň se snažíme o vypracování dohody s pěstouny o styku dětí s matkou.

Největší selhání, doprovázející tento případ, sledáváme v postupu sociálních pracovníků, které matce při řešení obtížné situace nijak nepomohly, přestože je opakovaně žádala. Jejich postup je neprofesionální a neetický – matce například nepomohly hledat práci ani bydlení, zásadně jí tykají, nepoučily ji o právu vídat děti i tehdy, když jsou u pěstounů; neopomněly ji ovšem řádně poučit o tom, že může spáchat přestupek, když bude rušit řádný výkon pěstounské péče. Pěstounům pak neposkytly informace o rodinných poměrech dětí, atd.

• Výživné pro paní M.

Na doporučení sociální pracovnice okresního úřadu se na nás obrátila maminka, která nemá peníze na advokáty a už tři roky se soudí o výživné pro své dva syny. Potřebovala právní pomoc při odvolacím jednání na Krajském soudě v Ústí nad Labem. Případ nebyl právně těžký, takže matku při ústním jednání zastoupil jakožto obecní zmocněnec jeden z našich nejzkušenějších dobrovolníků a případ vyhrál ve prospěch matky, resp. dětí.

c) Práva dětí na styk s druhým rodičem

Přes nesporné úspěchy v této oblasti jsme dosud nenašli efektivní způsob, jak pomoci především dvěma skupinám klientů – rodičům, kterým partner unesl dítě do zahraničí a dále matkám cizinkám, které pobývají v ČR s dětmi, hovořícími často už jen česky; tyto ženy se mají problémy se získáním povolení k pobytu a do země původu se nemohou vrátit.

• Alenka

Před nedávnem se na nás obrátil otec, který byl krátce předtím propuštěn z výkonu trestu pro majetkový trestný čin. Jeho bývalá paní se mezitím znovu vdala a spolu s novým manželem brání otci ve styku s desetiletou dcerou. V souvislosti s tím například otce obvinili z pohlavního zneužívání dcerky. Toto obvinění však bylo znaleckým posudkem vyvráceno.

Otci jsme vyložili, co může za dané situace žádat (např. vzhledem k jeho bytovým poměrům), vypracovali jsme pro něj vyjádření, zastoupili jsme ho při jednání Městského soudu, týkající se jeho odvolání, a poskytli jsme mu právní rady, jak se bránit návrhu matky na zvýšení výživného.

• Martin

S žádostí o pomoc se na nás obrátila se na nás také maminka, které hrozilo trestní stíhání za maření výkonu úředního rozhodnutí za to, že brání styku syna s otcem. Podle jejího vyjádření se chlapec otce bojí, protože ten má tendenci řešit vše konfliktním způsobem – při každém setkání se synem volá policii. Podle matky se otec o chlapce nestará (nedbá například o chlapcovu silnou alergii). Tento případ jsme zhodnotili jako případ – v potaz jsme brali psychologické posudky, půlroční adaptační fázi stanovenou rozsudkem soudu a silné ovlivňování matky ze strany prarodičů.

Matce jsme poskytli konzultace týkající se trestního řízení, které bylo nakonec zastaveno. Setkali jsme se s ní celkem třikrát a po konzultaci s psychologkou nám nezbylo než na matku a babičku apelovat, že přestože otec nemá svatozář, není zde důvod pro omezení nebo dokonce zákaz jeho styku s dítětem; to nejlepší, co mohou pro chlapce v této situaci udělat, je působit na něj tak, aby setkání normálně zvládl.

2. Příklady poradenství pro nevládní organizace

Vedle samostatného vedení případů se věnujeme právní pomoci dalším nevládním organizacím, jako je např. sdružení Šance, které pomáhá mladým lidem žijícím na ulici a opatřujícím si prostitutí. V uplynulém roce jsme těmto sdružením poskytli právní analýzu, jak postupovat v případech, kdy jsou jejich klienti, trpící onemocněním AIDS, ve vazbě umístěni do cel se zdravými vězni, kteří je kvůli jejich nemoci napadají. Dále jsme poskytli také konzultaci ohledně návrhujících klienta na splácení dluhu exekutorovi.

V minulém roce jsme poskytli konzultace klientům a sociálním pracovníkům poboček Fondu ohrožených dětí (telefonické konzultace či právní analýzy, týkající se např. procesních práv rodičů v řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti, nebo toho, jakým způsobem mohou započítávat dluhy klientům); převzali jsme také zastupování maminky, která má nemocného syna, což jí znemožňuje pracovat, a již pět let se soudí o určení otcovství, výživné a náklady neprovdané matky. Pro Sdružení proti šikaně jsme připravili mnohostránkový materiál o právních aspektech šikanování dětí. Tento materiál sdružení využilo pro své informační webové stránky. Základní konzultace jsme poskytli i některým jeho klientům

V minulém roce jsme se rovněž podíleli na iniciativě *Výzva na ochranu práv dětí*, která se snažila reagovat na nebezpečí nově zavedeného institutu tzv. smluvních rodin (viz kapitola IV. – Legislativní aktivity).

3. Stínová zpráva o dodržování Úmluvy o právech dítěte

Mnoho energie jsme v minulém roce věnovali přípravě stínové zprávy o dodržování Úmluvy o právech dítěte. Na základě vypracované zprávy jsme byli v říjnu 2002 pozváni na slyšení nevládních organizací před Výborem pro práva dítěte při OSN v Ženevě. Během slyšení jsme měli možnost tlumočit členům Výboru naše nejvážnější výhrady vůči nedostatkům v činnosti orgánů péče o dítě a soudů, souvisejícím s dodržováním Úmluvy. Naše mise měla zřejmě vliv na konečné znění zprávy, která bylo zveřejněno v lednu 2003. Zpráva obsahuje řadu výtek na adresu ČR, formulovaných na základě našich informací.

Práce v této oblasti dále pokračuje – nadále poskytujeme veškeré důležité materiály a informace ohledně Úmluvy spolupracujícím nevládním organizacím, 7. 12. 2002 jsme vystoupili s příspěvkem o postavení nevládních organizací na semináři DCI a totéž se chystáme udělat na středoevropské konferenci *Násilí na dětech* v Praze na jaře 2003. Stínovou zprávu jsme poskytli Radě vlády pro lidská práva, aby ji využila pro svou Zprávu o dodržování lidských práv v ČR.

Přínosem této práce nebylo jen poskytnutí relevantních informací Výboru pro práva dítěte. Pomohla také nám – vypracovali jsme koncepční materiál zaměřený na problémy dětských práv v ČR, který hodláme využít při práci ve Výboru pro práva dítěte při Radě vlády pro lidská práva, jehož jsme se stali členem zastupující modbornou veřejnost. Další přínos práce na Úmluvě spatřujeme v navázání kontaktů s nevládními organizacemi v ČR i na mezinárodní úrovni (např. NGO GROUP for Children Rights).

4. Spolupráce s dobrovolníky

Mezi naše dlouhodobé cíle patří také zvyšování povědomí o problematice práv dětí mezi budoucími právníky. Do naší práce proto zapojujeme dobrovolníky – studentky a studenty práv; ti připravují jednotlivá podání v případech a pomáhali rovněž při přípravě podkladů ke stínové zprávě CRC. Snažíme se je seznámit s problematikou dětských práv v praxi, s fungováním, resp. nefungováním institucí na jejich obranu, vzbudit u nich citlivost pro danou problematiku a naučit je zásadám práce POMÁHAJÍCÍCH profesí. V rámci toho připravujeme pro dobrovolníky; v roce 2002 se týkalo syndromu CAN a probíhal přímo v Dětském krizovém centru. .

5. Rozvoj programu

V průběhu uplynulých dvanácti měsíců jsme řešili personální otázky – jak z hlediska kvality, tak kvantity. na částečný úvazek jsme přijali sociální pracovnícis vysokoškolským vzděláním v oboru, v roce 2003 přijmeme dalšího právníka, neboť objem naší práce se zdatelně rozrostl.

Snažíme se zvyšovat kvalifikaci našich pracovníků, pročez se účastníme různých kurzů a konferencí; naše právníčka má například za sebou první rok sebezkušenostního skupinového výcviku pro pomáhající profese.

→Aktivity programu „Poradna pro ženy v tísní“

Aktivity programu „Poradna pro ženy v tísní“

Poradna pro ženy v tísní poskytuje v první řadě komplexní přímou pomoc obětem domácího násilí. Doplňkově se zabývá rovněž právní a psychologickou pomocí obětem znásilnění a sexuálního zneužívání. Konkrétně se jedná o osobní konzultace v oblasti krizové, právní (včetně soupisu veškerých právních podání a výběrové i úhrady soudních poplatků), psychologické, sociální (zprostředkování kontaktu na další potřebné odborníky – psychiatry, sociální pracovníky, azylová zařízení apod.). Poradna provozuje také poradenskou telefonní linku a poradenství pomocí e-mailu zenavtisni@llp.cz speciální psychoterapeutickou pomoc určenou obětem domácího násilí, která probíhá formou skupinových sezení. Vedle přímé pomoci ženám v tísní vyvíjí Poradna doplňkově i preventivní činnost (vydává vlastní osvětové materiály, spolupracuje s médii a pořádá semináře a setkání). Program koordinuje psycholožka, právní poradenství poskytuje a právní podání vypracovává druhá členka týmu – právnička. Dále spolupracujeme i s advokátními kancelářemi i dobrovolnicemi – studentkami právnických fakult, které jsou soustavně připravovány a školeny právničkou a druhou z našich psycholožek.

1. Neprávní pomoc klientkám

Vedle standardní psychologické a právní pomoci klientkám se nám podařilo realizovat ideu pomoci ženám znovu nabýt jejich tělesné a duševní síly a pečovat o své narušené zdraví – pro vybrané klientky jsme zajistili lázeňský pobyt v roce 2003 s částečným hrazením nákladů.

K tomu, aby se veřejnosti i obětem domácího násilí dostalo více informací o tomto problému a možnostech jeho řešení, vydala Poradna pro ženy v tísní několik druhů letáků nabízejících naše služby a kontakty, na nichž nás mohou klientky nalézt.

Letáky jsme rozmístili do prostor, v nichž sídlí orgány péče pro dítě, do psychologických poraden, specializovaných nevládních organizací a nemocnic.

Poradna pro ženy v tísní podala vedle toho také *Zprávu o domácím násilí* jako příspěvek do Zprávy o stavu lidských práv, kterou na základě připomínek a poznatků z praxe vypracovává zmocněnec vlády ČR pro lidská práva.

2. Výběr našich případů

• Bývalý důstojník násilníkem

Paní A. se k návštěvě Poradny odhodlala po rozhovoru se sousedkou, která se o činnosti Poradny dozvěděla z rozhlasového pořadu. Až do té doby se nikdy neodvážila svoji situaci řešit – pouze před lety, na počátku manželství, zavolala policii poté, co ji manžel – bývalý voják z povolání – poprvé ztloukl. „*Policie přijela, ale nijak mi nepomohli, tak jsem je už nikdy jindy nevolala... s postupem let jsem se více a více bála, že by mne manžel zabil nebo že by ublížil dětem.*“

Potom už zůstalo násilí skryté za dveřmi jejich domácnosti. Pravidelné fyzické napadání – bití do hlavy, vláčení za vlasy, brutální psychické týrání ne nepodobné kasárenské šikaně. Po každém zbití se paní A. musela manželovi omluvit za svoje chování. Trpěla vyhrožováním („*...nechám tě zavřít na psychiatrii...*“), znehodnocováním, manipulaci. Musela respektovat řadu nesmyslných příkazů („*musíš mi odpovědět do vteřiny, jinak...*“), na příkaz manžela nesměla vypadat před okolím unaveně, ale naopak se stále usmívat. Lékařku navštívila pouze jednou, když jí manžel zlomil ruku. Lékařka chtěla podat trestní oznámení, ale paní A. se příliš bála a proto odmítla.

V době, kdy navštívila Poradnu pro ženy v tísní, byla zčásti rozhodnutá pro odchod ze společné domácnosti. Byl to však právě strach, který ji v tom bránil – strach z právních následků a také z manželovy pomsty. Právnička Poradny jí pomohla tyto otázky vyřešit a paní A. odešla i s nezletilým synem do služebního bytu. Poradna poskytuje paní A. zároveň pravidelné psychologické konzultace, neboť žena po odchodu prožívá deprese a obavy z neisté budoucnosti. Sám kontakt s Poradnou a odchod z domácnosti jsou nicméně významnými kroky k úniku a osvobození se z bludného kruhu násilí.

• Sváteční tyran

Paní B. je na mateřské dovolené s tříletou holčičkou a je vdána za cizího státního příslušníka bez trvalého pobytu v ČR, který sem pouze přijíždí na návštěvy. Přesto mezi nimi dochází k domácímu násilí, jehož pachatelem je partner. Paní B. kontaktovala naši poradenskou telefonní linku poprvé v říjnu roku 2002. V posledním roce totiž došlo v jejich vztahu k stupňujícím se psychickému a fyzickému násilí. Manžel ji atakuje údery pěstí, kopáním, fackami, ponižuje ji, nadává a vyhrožuje únosem dcerky. Během návštěv v domácnosti si partner vynucuje plnění tzv. „manželských povinností“ ve smyslu sexuálního kontaktu. Paní B. uvedla, že podobně ji napadal její předešlý manžel.

Paní B. jsme v průběhu jednoho měsíce poskytli osobní a telefonické konzultace – psychologické poradenství, bezpečnostní plán pro vánoční setkání s partnerem a zajištění bezpečnosti dcerky před partnerovými hrozbami únosem. Náš právník také pomohl klientce řešit stížnost na postup policie, kterou paní B. volala po násilném vniknutí partnera do bytu.

• Patnáct let s násilníkem

Paní C. se s Poradnou pro ženy v tísní zkontaktovala nejdříve prostřednictvím e-mailu a poté telefonicky. Na rozdíl od většiny žen – obětí domácího násilí, které vyhledávají naše služby, byla již rozvedená. Prvotním požadavkem během úvodního osobního kontaktu byla právní konzultace ohledně majetkového vyrovnání, které nebylo vyřešeno během rozvodového řízení. K právní konzultaci nakonec nedošlo, protože paní C. byla příliš naplněna bolestivým příběhem svého patnáctiletého manželství a využila našeho prvního setkání pro jeho odvyprávění a částečné uvolnění emocí. Mnoho žen, které dlouhodobě „přežívají“ týrání ze strany životního partnera, nemá žádnou možnost ani odvahu komukoliv se zmínit o své situaci. Dlouho žije s bolestivým tajemstvím násilí ve vztahu osaměle. Kontakt s poradnou pro ně může být první příležitostí svěřit svá dlouhodobě utajovaná poranění na těle i na duši druhému člověku.

Paní C. spontánně vyprávěla příběh dlouholetého násilí ve vztahu s manželem alkoholikem. Vzpomíná na první napadení během svatební noci, kdy jí manžel bezdůvodně zlomil ruku. Krátce po narození prvního syna jí opakovaně s dítětem vysoko nad hlavou vyhrožoval, že ho upustí na podlahu. O dalším psychickém a fyzickém násilí paní C. hovořila pouze v náznacích. Některé ženy jen těžko popisují konkrétní situace napadení, protože se stydí, bojí se, že jim stejně nikdo neuvěří nebo že budou působit jako „bláznivé“.

Po rozvodovém řízení paní C. „dobrovolně“ odešla ze společné domácnosti s jednou taškou, protože manžel „neměl žádný důvod“ k takovému kroku a situace násilí by se ještě více vyhrocovala. Z důvodů nízkého finančního zajištění byla nucená ubytovat se přechodně v internátním zařízení, kde žila pouze v jednom pokoji bez kuchyně a vlastního sociálního zařízení. Nezletilého syna, ačkoliv jí byl svěřen do péče, musela z těchto prostorových a finančních důvodů zanechat v péči a domácnosti otce. K takovéto paradoxní situaci dochází často: oběť domácího násilí je nucena opustit vlastní domácnost a někdy i děti, aby si zachránila zdraví a život.

Během opakovaných konzultací jsme paní C. poskytli psychologické a právní poradenství. Jedná se např. o vypracování bezpečnostního plánu pro případ podání návrhu na majetkové vyrovnání a konzultace o možnostech majetkového vypořádání.

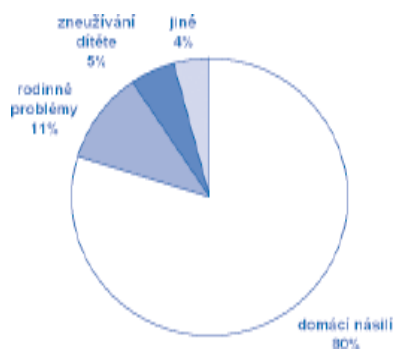

3. Statistické a grafické vyjádření údajů týkajících se případů řešených Poradnou pro ženy v tísní

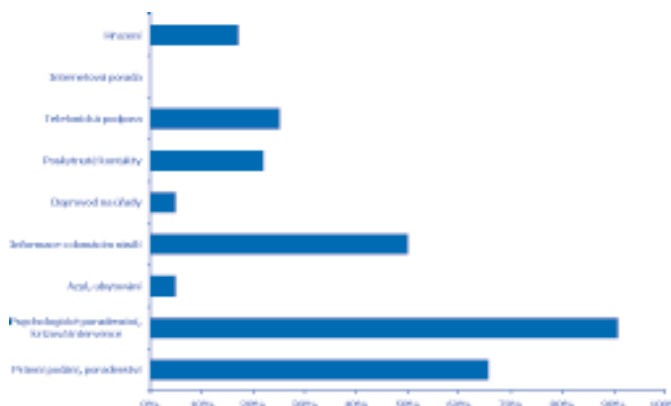
Všechny sledované údaje pochází z období dubna 2002 až prosince 2002.

V tomto období navštívilo poradnu 64 klientek, 51 případů se týkalo domácího násilí, což představuje 79,7 %, 7 případů se týkalo rodinných problémů (10,9 %), 2 případy zneužívání dítěte (3,1 %) a 4 případy se týkaly jiné problematiky (6,3 %).

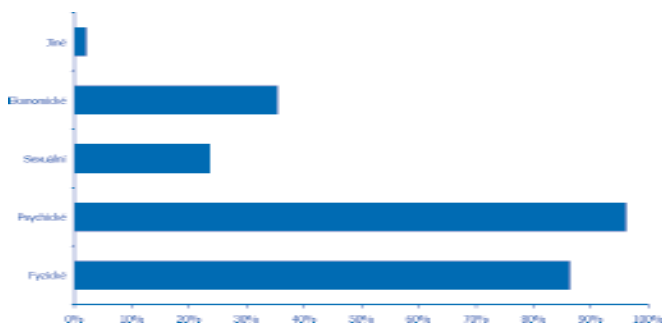
Graf č. 1
Klasifikace případů řešených Poradnou pro ženy v tísní

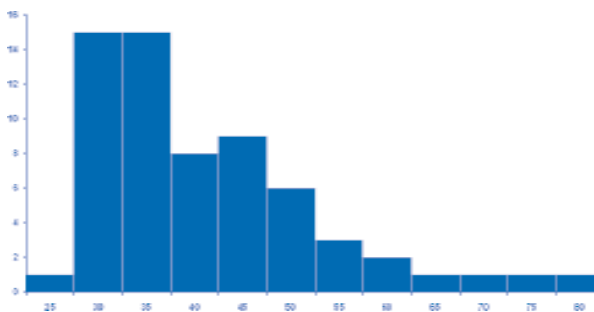
Graf č. 2
Poskytnuté formy pomoci našim klientkám

Graf č. 3
Procentuální vyjádření forem násilí v případech domácího násilí

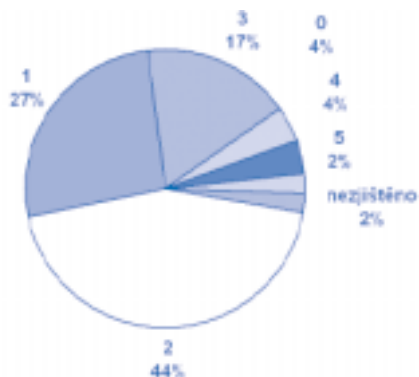

Graf č. 4
Věkové složení klientek

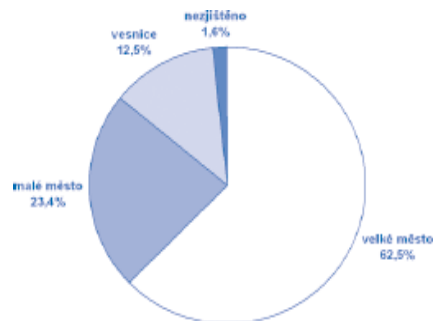

Nejpočetnější věkovou skupinou našich klientek je skupina v rozmezí let 27,5 až 32,5 let a skupina v letech 32,5 až 37,5 let.

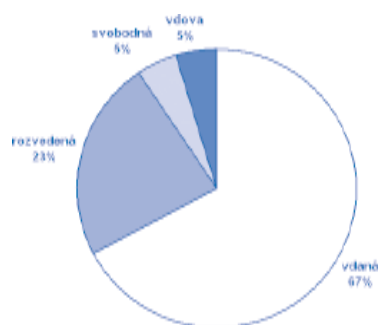
Graf č. 5
Počet dětí klientek

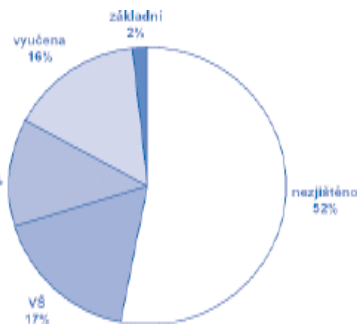
Graf č. 6
Bydliště klientek

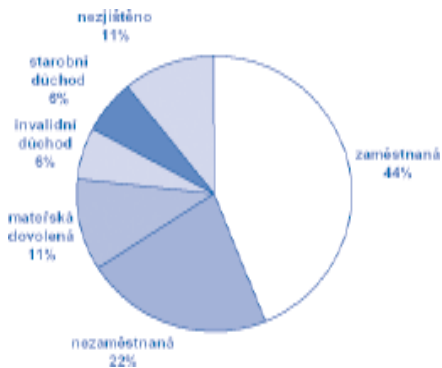
Graf č. 7
Rodinný stav klientek

Graf č. 8
Vzdělání klientek

Graf č. 9
Zaměstnanost klientek

Poměrně stejně početné skupiny jednotlivých úrovní vzdělání u klientek, kde jsme stupeň dosaženého vzdělání zjistily, ukazuje na jeden významný fakt, a to, že domácí násilí se netýká pouze nižších sociálních tříd, naopak se týká i vyšších vzdělanostních vrstev.

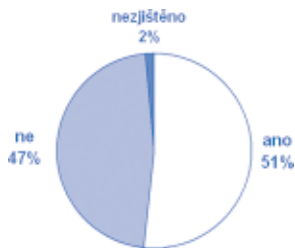
4. Semináře

Oproti předcházejícímu roku jsme výrazně zvýšili přednáškovou a seminární činnost. Během podzimu a zimy roku 2002 jsme realizovali cyklus přednášek na téma domácí násilí přímo pro studenty Střední policejní školy v Brně. Rády bychom tak systematicky řešily problém, na který nás upozornily samy klientky poradny.

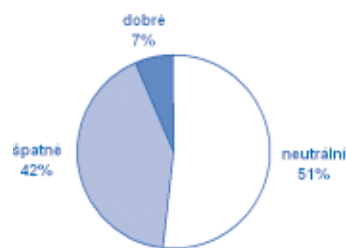
Klientky se totiž svěřují ve svých životních příbězích o svých zkušenostech s policií, přičemž závěry jsou neradostné. Obvykle volají policii ve stavu největšího nebezpečí a zoufalství, jsou-li napadeny jejich násilným partnerem a pochopitelně doufají, že policisté účinně zasáhnou. Opak bývá pravdou. Někdy policie odmítá přijet, jindy sice hlídka na místo přijede, ale poté odjede, aniž by jakkoliv zasáhla. Nebo příslušníci postupují tak necitelně vůči oběti, že klientka do budoucna velmi zvažuje, zda v obdobném případě opět policii zavolá. Velmi zřídka klientky popisují zásahy policie pochvalně.

Odborníci neochotu policistů zasáhnout zdůvodňují tím, že policisté nedisponují jasnými a přesnými pokyny, jak co neúčinněji zasáhnout. Ocitnou – li se v domácnosti oběti a násilníka, prožívají nejistotu a obávají se, že nepřiměřeným zákrokem do „rodinného sporu“ překročí své pravomocce a budou za to sankcionováni. Nemenším problémem je nedostatek odborných vědomostí o problematice domácího násilí a chybějící, nebo nedostatečné metodiky postupu pro eventuální zásah. Pracovnice Poradny byly přítom příjemně překvapeny velkým zájmem o toto téma ze strany budoucích policistů a fundovanou debatou, která se na toto téma rozpoutala.

Graf č. 10: Počet klientek, které (ne)kontaktovaly policii

Graf č. 11: Zkušenosti našich klientek s policií

V rámci projektu proběhly následující semináře:

3. 9. 2002: seminář na téma „Domácí násilí“ na Střední policejní škole v Brně v rámci výuky
5. 9. 2002: seminář na téma „Domácí násilí“ na Střední policejní škole v Brně v rámci výuky
25. 9. 2002: seminář na téma „Domácí násilí – psychologické a právní aspekty“ v rámci Školy lidských práv
26. 9. 2002: seminář na téma „Domácí násilí“ na Střední policejní škole v Brně v rámci výuky
2. 10. 2002: přednáška *Nenechme si ubližovat* v pobožce Knihovny Jiřího Mahena v rámci Brněnských dnů pro zdraví – spolu s BKB.
4. 10. 2002: seminář na téma *Domácí násilí* na Střední policejní škole v Brně v rámci výuky
14. 11. 2002: prezentace činnosti Poradny pro ženy v tísni a diskuse o domácím násilí v pořadu *Apetýt* v Českém rozhlase Brno
26. 11. 2002 : prezentace chystané přednášky *Domácí násilí – psychologické a právní aspekty* na Střední policejní škole pro laickou i odbornou veřejnost v pořadu *Apetýt* v České rozhlase Brno
27. 11. 2002: přednáška *Domácí násilí – psychologické a právní aspekty* na Střední policejní škole v Brně pro laickou a odbornou veřejnost
27. 11. 2002: přednáška *Násilí v rodině* na Právnické fakultě UK v Praze pod záštitou ELSA (European Law Students Association), kterou přednesla Lucie Lišková
29. 10.–31. 10. 2002: účast na konferenci/workshopu *Domáce násilie* v Senci (Slovenská republika) pod záštitou Centra Nádej pro oběti domácího násilí v Bratislavě
4. 12. 2002: seminář na téma *Domácí násilí* na Střední policejní škole v Brně v rámci výuky

5. Rozvoj programu

Poradna pro ženy v tísni prošla v uplynulém roce poměrně radikálními změnami. Změnila se koordinátorka a dále byla přijata právnička na půl úvazku. Po nábore nových dobrovolníků a jejich zaškolení se vytvořil zcela nový tým – v současné době pracuje v poradně 11 dobrovolníků. Otevřeli jsme také svépomocnou skupinu pro klientky, která probíhá každé pondělí od 17 hodin v prostorách poradny.

→Aktivity programu „Občanské právní hlídky“

Aktivity programu „Občanské právní hlídky“

Dlouhodobým cílem programu OPH, který vstoupil ve známost při masových protestech proti zasedání MMF a SB v září 2000 v Praze, je zavedení transparentních a nezávislých mechanismů kontrolujících činnost policie v České republice. Program usiluje jednak o profesionální práci policie jak při zásazích na ulicích, tak na policejních stanicích, jednak o dodržování zákona, mezinárodních úmluv a základních mezinárodních standardů k zabránění špatnému zacházení s občany ze strany policie. Aktivity programu zahrnují organizování sítě dobrovolníků, kteří se jako nezávislí pozorovatelé účastní veřejných shromáždění, přičemž je kladen důraz na dodržování zákona a lidských práv při policejních zákrocích. V nejzávažnějších případech policejních přehmatů poskytujeme komplexní právní poradenství; součástí vedení případů je i informování veřejnosti a médií prostřednictvím tiskových zpráv apod. Stejně tak začínáme poskytovat pomoc i v případech nedostatečného vyšetřování rasově motivovaných útoků proti Romům.

1. Výběr z případů zneužívání práv policie ve vztahu k příslušníkům romské menšiny

• Rom, který přišel o život na policejní stanici

Nesmírně závažný případ, který začal řešit program OPH, je smrt Roma Vladimíra Pechy, k níž došlo roku 2002 za poněkud podivných okolností. Dne 18. června Vladimír Pecha večer údajně vyskočil z okna policejní stanice Malátova v Brně-Králově poli. 19. června 2002 v ranních hodinách pak v Úrazové nemocnici Brno zemřel.

Případ začala jako věcně nepřislušný policejní orgán šetřit skupina kontroly a stížností, ačkoli na místě byla od počátku přítomna zástupkyně brněnského pracoviště inspekce ministra vnitra. Právě inspekce představuje policejní orgán, který by měl podle zákona zjišťovat, zda byl policisty spáchán trestný čin. Skupina kontroly a stížností prováděla úvodní šetření v rozporu s trestním řádem, s podezřením na trestný čin účasti na sebevraždě podle § 230 trestního zákona. Okamžitě ovšem vyloučila jakékoli zavinění policistů na stanici.

Inspekce ministra vnitra případ začala šetřit až po podání trestního oznámení ze strany pozůstalých. V rámci jejího více než čtyřicet dní trvajícího šetření provedla jen stručné výsledky pouhých tří policistů, kteří již byli ve stejném duchu vyslechnuti orgánem vnitřní kontroly, až pět dní po činu nechala přidělat tři fotografie z místa činu, aby případ po skončení šetření ledabyle odložila.

Ještě daleko závažnější jsou ovšem faktická pochybení policejních orgánů. Z celého vyšetřovacího spisu se není možno dozvědět nic o poloze těla zesnulého po pádu z okna. Mimo pěti policistů nebyl dále vyslechnut nikdo – například ošetřující lékaři v nemocnici, osoby, které přijely ve voze záchranné služby atp. Z vyšetřování také není známo nic o ošacení pana Pechy, o případných trhlínách a místech poškození jeho šatů. Nikdo nepovažoval za náležité sejmout v rámci šetření otisky prstů na těle či ošacení zesnulého a porovnat je s otisky prstů policistů na policejní stanici, stejně tak se nepřislušnou osobou – vedoucím policejní stanice, na níž k události došlo – nařízená pitva nezabývá skutečností, zda lze vyloučit předešlé působení násilí ze strany policistů. V tomto případě nebyla provedena dokonce ani podle trestního řádu naprosto samozřejmá rekonstrukce nejasného a těžce vysvětlitelného činu. Policejní orgány se také nezabývaly motivem jednání zesnulého, který neměl v těle alkohol ani drogy ani je neužíval, jehož manželka čekala právě dítě a k trestnému činu krádeže, kvůli němuž byl vyšetřován, se doznal. V romské komunitě je navíc intence k páčání sebevražd v porovnání s většinovou populací prakticky nulová.

Poškozené romské občance, která se zemřelým čeká dítě, byla již od počátku pracovníky inspekce upírána její základní práva. Přístup do spisu jí byl odmítnut s jednoduchým odůvodněním, že „na to nemá právo“. Poté, co se případu ujal právník OPH, který poškozenou zastupuje, narážel i on ze strany inspekce ministra vnitra na odpor. Pracovníci inspekce uvedli jako důvod odepření přístupu do spisu, že pracovník, který by měl případ šetřit, má dovolenou! Poté, co se mu podařilo ke spisu konečně dostat, podal 22. srpna 2002 stížnost, které musela státní zástupkyně vyhovět.

Státní zástupkyně ve svém usnesení potvrdila argumenty zmocněnce poškozené. Ve stížnosti je podle ní zejména důvodně poukázáno na skutečnost, že „nebyly vyslechnuty veškeré osoby na obvodním oddělení se nacházející a rovněž na mnoho dalších důkazů, které nebyly provedeny, a to jednak ke skutku samotnému, a jednak důkazy k osobě Vladimíra Pechy“. Vzhledem k těmto důvodům požaduje po inspekci, aby jednala a rozhodla znovu. Šetření dále probíhá.

- **Rom bezdůvodně brutálně zbitý policisty v Karlových Varech**

Dalším případem, který v roce 2002 dlouhodobě zaměstnával OPH, je případ Roma Karla Billého, kterého 13. května roku 2001 v Karlových Varech napadli čtyři policisté. Příklad nám byl předán romským aktivistou poté, co se poškozenému nepodařilo sehnat právního zástupce, který mu byl několik měsíců slibován.

Jak se celá událost seběhla? Policisté Roma po neodůvodněné kontrole totožnosti zavezli autem do lesa, kde ho hrubě bili, nadávali mu a močili na něj. Jen díky aktivitě lékařů, kteří ošetřovali jeho zranění, byla případ donucena vyšetřovat inspekce ministra vnitra. Policisté byli v průběhu vyšetřování nejprve obviněni pouze ze zneužívání pravomoci veřejného činitele, později pak i z trestného činu násilí proti skupině obyvatel nebo jednotlivci. Podle zástupců místních Romů je takovéto chování policie vůči Romům normální, nejčastěji prý od policistů slyší slova jako: „*Ty cikáne, kdybych mohl, tak bych tě zabil.*“

Hlavním problémem v tomto případě dlouhodobě zůstávala skutečnost, že se více než rok nepodařilo najít žádný soud, který by zahájil proti policistům řízení. Soudce chebského soudu si nebyl jistý, jestli by věc neměla být řešena v Karlových Varech, a požádal proto o stanovisko nadřízený Krajský soud v Plzni. Ten věc předal okresnímu karlovarskému soudu. Jeho soudci však byli vyloučeni z důvodu podjatosti, a tak musel krajský soud v Plzni jako nadřízený soud rozhodnout o předání případu zpět k chebskému soudu. Do konce roku 2002 proběhlo pouze první stání v hlavním líčení. Karel Billý měl déle než rok obavy z šikany policie a uváděl, že by se bezpečněji cítil ve vězení.

- **Dlouholetá šikana romských nezletilců ze strany policisty v Novém Jičíně**

OPH řešily rovněž případ policisty z nejmenovaného města na Severní Moravě, který dlouhodobě šikanoval a bil Romy, zejména pak nezletilé. Po získání několika výpovědí, které se rozhodli učinit místní Romové i přes svůj strach z pomsty

policie, jsme podali na tohoto policistu trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestných činů zneužití pravomoci veřejného činitele podle § 158, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 a mučení a jiného nelidského a krutého zacházení podle § 259a trestního zákona.

Jedná se v podstatě o neřešené případy z let 2000-2001. V prvním případě byl nezletilý chlapec romského původu Ivan G. napaden při zajišťování při podezření z krádeže. Policista chlapce brutálním způsobem zbil, hrubě mu nadával a vyhrožoval. Chlapec musel být následně lékařsky ošetřen.

Dalším případem bylo napadení nezletilého Roma Alexandra G., který byl policistou přímo na ulici bezdůvodně inzultován. Policista po nezletilci požadoval občanský průkaz, a poté, co mu nezletilý sdělil, že OP ještě nemá, ho policista verbálně i fyzicky napadl.

Dalším napadeným byl romský občan Ondřej G. z Nového Jičína. Policista jej zastavil při jízdě na kole, zkontroloval mu doklady, a poté, co neshledal žádné porušení zákona, najel do rozjíždějícího se cyklisty zezadu služebním automobilem.

Všichni napadení se shodli na popisu nezákonně jednajícího policejního příslušníka, který je obvykle vídán se psem žlutohnědé barvy, a shodně uvádějí i jeho jméno. Inspekce zatím případ odložila bez dalšího s tím, že policisté byli „kážeňsky řešeni“.

2. Naše případy u Ústavního soudu

• Zbitému jihokorejskému občanu pomáháme již více než dva roky

Program OPH vedl ve spolupráci s dalšími právníky závažný případ jihokorejského občana Byeongju Jeonga, oběti policejního násilí ze září 2000. OPH se snaží dosáhnout vyšetření jednání policie vůči panu Jeongovi, kterého policie na stanici Arabská v Praze-Vokovicích bila a šikanovala. Poté, co státní orgány více než dva a půl roku bezvýsledně předstíraly řádné vyšetřování, jsme byli nuceni podat ústavní stížnost.

Hlavním důvodem pro podání ústavní stížnosti se staly závažné chyby, jichž se v průběhu vyšetřování dopustila inspekce ministra vnitra a státní zastupitelství. K nim patří zejména skutečnost, že vyšetřující orgány nezajistily bezprostředně po podání trestního oznámení výslechy osob, které se nacházely na policejní služebně v Praze-Vokovicích ve stejnou dobu jako pan Jeong. Dalším pochybením je postup orgánů činných v trestním řízení, které vůbec nezvaly v úvahu skutečnosti nasvědčující tomu, že na zadržovaných osobách došlo k násilí.

Případ pana Jeonga je podle OPH dokladem obecně známé skutečnosti, že v České republice se oběti policejního násilí nemohou domoci spravedlnosti, protože systém vyšetřování a prevence nefunguje. Věříme, že Ústavní soud se inspirovat rozhodnutími Evropského soudu pro lidská práva a postaví se k případu jako skutečný ochránce ústavně zaručených práv jednotlivců.

• Nezáonné rozpuštění shromáždění ve Vysokém Mýtě – nevzdáváme se

Dále pokračuje také případ, který se táhne již dlouhou dobu a který souvisí s nezákonným rozpuštěním shromáždění pořádaného 1. 9. 2001 ve Vysokém Mýtě. Přestupková řízení byla rozhodnuta v náš prospěch a všechna námi konzultovaná obvinění z přestupku padla. V tomto případě jsme také podali opravné prostředky proti rozpuštění shromáždění – Krajský soud v Hradci Králové je na jaře zamítl. Následovala proto ústavní stížnost – která však nebyla do konce roku 2002 projednána. Obhajovali jsme úřady šikanované svolavatele a bránili je i proti soukromoprávní žalobě o zaplacení nákladů spojených „se zajišťováním bezpečnosti a plynulosti silničního provozu“. Proběhlo soudní jednání, na němž jsme sice přistoupili na návrh žalobce a mimosoudně se dohodli. Pokud však ústavní stížnost kladně dopadne v náš prospěch, budeme se snažit vyvolat další jednání.

3. Monitoring veřejných shromáždění

Monitoring veřejných shromáždění, aktivita, která probíhala od roku 2000, byla v letošním roce spojena s přípravami na listopadové protesty proti summitu NATO v Praze. Jakkoli veřejná shromáždění konaná v době od skončení zasedání MMF

a SB probíhala i díky naší činnosti v poklidu, před masovým summitem NATO panovaly u všech zúčastněných z jeho průběhu velké obavy. OPH chtěly zejména udělat vše pro to, aby se neopakovalo brutální násilí na policejních služebnách a jeho následné nevyšetřování, jak tomu bylo v roce 2000; náš tehdejší poznatek o o nefunkčnosti systému vyšetřování policejního násilí při prošetřování postupu policie potvrdily také uznávané mezinárodní instituce – Výbor proti mučení, Výbor pro lidská práva, Amnesty International a Evropská komise.

• Shromáždění monitorovaná v průběhu roku

V únoru 2002 monitorovaly OPH protestní shromáždění proti válce v Afghánistánu. První, které se konalo v Praze, proběhlo na prostranství před Kongresovým centrem pod názvem *Shromáždění solidarity s protesty proti NATO v Mnichově 2. února 2002*. Druhé – „*Demonstrace proti plánovanému zasedání NATO v Praze*“ se uskutečnilo 9. února 2002 v Praze na Vítězném náměstí. Dne 1. května 2002 jsme se v Brně inkognito zúčastnili prvního máje neonacistů, pochodu, organizovaného sdružením Národní odpor, a oficiálně také akce k prvnímu máji, pořádaného brněnskou Anitfa. V Praze se OPH zúčastnily pochodu, organizovaného Československou anarchistickou federací a dalšími organizacemi. Zatímco v Brně byly akce poznamenány hrozícím střetem neonacistů a anarchistů a nakonec skončily obviněním organizátorů z přestupku, které se podařilo vyvrátit, pražská akce se vyznačovala celkově uvolněnou, nenásilnou atmosférou. Dne 25. května 2002 jsme se účastnili 4. brněnské pouliční slavnosti (tzv. Street party). Dne 20. září se konala (původně zakázaná, po našem zásahu Krajským soudem v Brně povolena) brněnská protestní cyklojízda proti automobilismu. Shromáždění proti NATO 16. listopadu 2002 již předznamenávalo následné protesty proti zasedání NATO, které si zaslouží bližší zhodnocení.

• Zasedání NATO v Praze v listopadu 2002

Počáteční aktivity projektu pro NATO se vztahovaly k týdnům před zasedáním. Abychom zabránili násilí na stanicích, začali jsme dopředu vyjednávat o možnosti nezávislé kontroly na stanicích v průběhu summitu. V říjnu 2002 vyslovil projektu OPH podporu úřad Veřejného ochránce práv a Výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání Rady vlády pro lidská práva. Jak ombudsman, tak Výbor podpořili v dopisech adresovaných ministru vnitra a policejnímu prezidentovi snahu o přítomnost nezávislých pozorovatelů na policejních služebnách. Oba upozornili rovněž na dobré zkušenosti policie s činností OPH.

Zástupci Výboru proti mučení, tvořeného ze zástupců státních institucí i nevládních organizací, navíc sami nabídli svoji účast na policejních služebnách. Na dvě policejní služebny jim pak byl policií umožněn přístup, což byl velmi pozitivní výsledek procesu, který OPH započaly.

Akcí na ulicích se zúčastnilo deset skupin OPH po čtyřech členech. Hlídky monitorovaly dění na demonstraci pořádané anarchisty k připomenutí 17. listopadu, dále na demonstracích komunistů na Staroměstském náměstí a na podvečerní „hlučné“ demonstraci u Obecního domu, která se konala 23. listopadu 2003. Dohlížely také na demonstrace, které proběhly následující dny na náměstí Míru a dalších místech. Nejvyšší počet účastníků mělo anarchistické shromáždění ve čtvrtek 23. listopadu. Ani v tomto případě však konečný počet nepřesáhl číslo patnácti set lidí. Podle údajů policie služba cizinecké a pohraniční policie zabránila přibližně tři sta padesáti osobám ve vstupu do ČR, v řadě případů za cenu porušování zákona.

Během demonstrací nezaznamenaly hlídky žádné vážnější problémy s prací policie, s výjimkou neodůvodněně vysokého počtu perlustrací a nezákonného natáčení osob, což lze považovat za zásah do osobnostních práv. Na rozdíl od zasedání MMF nebylo (až na případ nezákonného předvedení studenta práv na MOP Vyšehradská a na páteční případ zcela neadekvátního nasazení pout člověku předváděnému kvůli chybějícímu občanskému průkazu) zjištěno žádné pochybení v souvislosti s omezením osobní svobody osob – všechna předvedení a související úkony, o kterých máme zprávy, byla policisty provedena korektně a v souladu se zákonem.

Ani po největších protestech se však nepotvrdily předpoklady ministerstva vnitra o množství protestujících. OPH od počátku mírnily hrozby Ministerstva vnitra, které hovořily o nájezdu desetitisíců radikálů na hlavní město. Již v první tiskové zprávě, speciálně vydané 6. října 2002 k summitu NATO, upozorňovali zástupci Ligy, že nelze očekávat přítomnost více než dvou až tří tisíc demonstrantů. Nevylučovali dokonce, že počet protestujících může dosáhnout pouze několika stovek. OPH upozorňovaly, že protesty proti vojenským organizacím nemají narozdíl od těch proti ekonomickým přílišnou

oblíbu a že nikdy v minulosti nebyly takové demonstrace početné. Vzhledem k těmto střízlivým odhadům považujeme policejní opatření za přehnaná. Komplexní analýzu koordinace projektu, právních výstupů z protestů i mediálního působení OPH při zasedání NATO naleznete ve zvláštní padesátistránkové *Zprávě o monitorování průběhu demonstrací*.

4. Rozvoj programu

Poté, co jsme začali pomáhat i romským obětem policejního násilí, pokračujeme vzhledem k tomu, že u nás není dostupná žádná efektivní bezplatná právní pomoc, i v případech obětí rasistických útoků, které policie řádně nešetří. Další skupinou, která je často terčem špatného zacházení policistů, jsou uživatelé drog. K této problematice bude v průběhu roku 2003 odstartován pilotní projekt našich dobrovolníků. Vnitřní struktura programu by měla doznat určitých změn také směrem k prosazování koncepčnějších změn v legislativě na základě našich zkušeností z jednotlivých případů.

Mezinárodní informovanost o programu OPH a jeho výstuech, týkajících se policejního násilí v České republice, vedla navíc k rozvoji a rozšíření kontaktů se zahraničními organizacemi na ochranu lidských práv a advokáty zabývajícími se stavem policejního násilí v Evropě (více kapitola *Zahraniční spolupráce*). Vedle uznání zahraničních organizací získal program OPH i 2. cenu v soutěži *Projekt roku (PROROK)* na domácí úrovni. Cenu za projekt z roku 2001 udělily v březnu 2002 nadace OSF, NROS, Via a Civilia.

→ Legislativní aktivity

Legislativní aktivity

1. Zabránili jsme nebezpečné změně shromažďovacího zákona

V polovině roku 2002 podepsal prezident republiky novelu shromažďovacího zákona. Tuto – obsahově poměrně neškodnou – změnu deset let starého předpisu přijal v květnu parlament namísto návrhu nového shromažďovacího zákona z pera ministerstva vnitra, který měl hrubě omezit právo pokojně se shromažďovat.

Původní podoba návrhu nového shromažďovacího zákona svěřovala do rukou úřadů širokou libovůli, například v tom, koho označí za svolavatele v případě spontánních, neohlášených shromáždění. Na druhé straně umožňovala podle úvahy šikanovat toho, kdo se ohlásí jako svolavatel shromáždění, či fakticky znemožnit výkon shromažďovacího práva (např. prostřednictvím neúměrně dlouhých lhůt pro předběžné ohlášení shromáždění nebo prostřednictvím právně pochybného institutu odpovědnosti svolavatele za jednání všech účastníků shromáždění). Proto jsme iniciovali jednání se subjekty, které mají na politické scéně silné postavení a které mají s pořádáním demonstrací bohaté zkušenosti – Českomoravskou konfederací odborových svazů (ČMKOS) a Asociací samostatných odborů (ASO). Ze členů Asociace jsme nejintenzivněji jednali s Odborovým sdružením železničářů (OSŽ). Vzájemně jsme spolupracovali na vlastních návrzích změn v návrhu a pokoušeli se ovlivnit legislativní proces. Velice důležitá byla osobní jednání s některými poslanci a senátory, která nás utvrdila v tom, že naše snaha není marná a dokáže si získat podporu i mezi členy zákonodárného sboru. Postupně, po mnoha schůzkách s některými poslanci, jsme vytvořili alternativní návrh novely shromažďovacího zákona. Naši snahou bylo, aby zákon, když už měl být změněn, napáchal co nejméně škody.

Po intenzivní kampani, zahrnující také detailní právní analýzu nedostatků návrhu právníkem projektu OPH a usilovnou medializaci tématu, se nám podařilo smést navrhovaný zákon pod stůl. Výsledný kompromis je velkým vítězstvím nás i všech dalších subjektů, které se na diskusi o nové podobě shromažďovacího práva s ohledem na koncepci občanské společnosti podílely.

Úspěšní kampaníci proti shromažďovacímu zákonu se podle názoru bývalého disidenta a dlouholetého bojovníka za lidská práva Petra Uhla (otištěno v komentáři pro deník Právo) stávají „hlídacími psy demokracie“.

2. V čele iniciativy proti nebezpečnému institutu „smluvních rodin“

Centrum pro právní ochranu dítěte společně se Střediskem pomoci rodinám (STŘEP) a Střediskem náhradní rodinné péče vytvořilo neformální skupinu usilující o změnu zákona o ústavní výchově. Počátkem července 2002 totiž vstoupila v účinnost ustanovení nového zákona o ústavní výchově, která umožňují, aby ředitelé diagnostických ústavů umístili bez souhlasu soudu děti v tzv. smluvní rodině. Na první pohled jde o pozitivní novinku, neboť tyto děti nebudou muset trávit čas v diagnostickém ústavu. Skutečnost je však taková, že institut „smluvních rodin“ je do zákona vsazen nesystémově, bez jakékoliv předchozí koncepce, a tak hrozí, že místo zlepšení postavení dětí zapříčiní mnohé životní tragédie.

Příčinou je fakt, že pouze 3 % dětí jsou kojeneckých ústavů přijata z důvodů týrání. U ostatních dětí je tomu z důvodů sociálních či zdravotních, například proto, že rodiče nemají vhodné bytové podmínky, dítě je těžce zdravotně postižené a vyžadovalo by celodenní péči, a podobně. Jinak řečeno – tyto děti nejsou sirotci, mají své rodiče (byť svoji roli mnohdy nezvládají) a v řadě případů se k nim mohou vrátit.

Zákon pravidla fungování smluvních rodin vůbec nespécifikuje – není řečeno, jaká budou práva a povinnosti dítěte, smluvního rodiče, vlastního rodiče, jak budou smluvní rodiny kontrolovány atd. Ředitel prostě vybere dítě v péči ústavu a svěří jej do péče rodiny, přičemž proti jeho rozhodnutí nebude odvolání. Ačkoliv tzv. „smluvní rodiny“ nemají plnit roli adoptivních rodičů, je – vzhledem k tradici v naší republice – pravděpodobné, že si v řadě takovýchto případů k dítěti vypěstují silný citový vztah a jeho návrat do původní rodiny nebudou podporovat. To může vést k řadě právních sporů a rodinných tragédií. Mimoto je institut „smluvních rodin“ neústavní – ačkoliv by měl o této věci podle Listiny základních práv a svobod rozhodovat soud, přesto nemůže podle zákona rozhodnutí ředitele diagnostického ústavu ani přezkoumat. Institut smluvních rodin nekoresponduje ani se závazky upravenými v Úmluvě o právech dítěte.

Centrum pro právní ochranu dětí k zákonu vypracovalo právní analýzu. K výzvě společně se spolupracujícími organizacemi se přidalo několik dalších uznávaných odborníků a nevládních organizací.

Ve věci podal k Ústavnímu soudu ČR návrh na zrušení dotčených ustanovení také prezident ČR. S případnými dalšími kroky k legislativním změnám tedy čekáme na rozhodnutí Ústavního soudu.

→ Spolupráce s Ekologickým právním servisem

Spolupráce s Ekologickým právním servisem

Liga lidských práv je právním nástupcem lidskoprávních programů EPS. To však není jediná spojitost, která nás k EPS poutá. I po oddělení čistě ekologických a lidskoprávních aktivit nám zůstává několik společných cílů a projektů, týkajících se rozvoje právní ochrany veřejných zájmů, které chceme společně realizovat i nadále. Činíme tak také pod hlavičkou Public Interest Lawyers Association (PILA).

Sem patří především každoroční Škola lidských práv pro studenty právnických fakult z celé České republiky a další působení zaměřené na akademické prostředí, jehož cílem je propagovat *public interest law* mezi budoucími právníky. I nadále vydáváme společně bulletin práva veřejného zájmu *VIA IURIS*, který i stále rediguje koordinátor programu OPH, a podporujeme se navzájem v legislativních aktivitách.

• Jak probíhala Škola lidských práv v roce 2002?

Od 22. do 28. září proběhl v hotelu Kozí Horka u brněnské přehradě čtvrtý ročník Školy lidských práv. Spolu s třidvaceti studenty z celé republiky a kolegy z Ekologického právního servisu jsme pronikali interaktivní formou do oblastí, se kterými se studenti na právnických fakultách setkávají pouze okrajově nebo vůbec.

Studenti si měli možnost vyzkoušet roli soudce, státního zástupce a advokáta v soudním řízení o osudu pachatele rasově motivovaného trestného činu. Na křídlech hry o povolení výstavby supermarketu na místě předměstského parku jsme se přenesli do mytického městečka Chomoutov, plného úřednického bezpráví a korupce. Účastníci zde dostali možnost vychutnat jako starosta, investor, soused a ekologický aktivista nuance správního řízení, okořeněného o vybrané lahůdky úřednické byrokracie ze skutečných sporů. Jeho aktéry byl amatérský herecký soubor EPS a Ligy. Studenti dostali dále příležitost vyjednávat s úředníky o poskytnutí informací nebo s policisty o propuštění neoprávněně zadržovaných osob. Pokusili jsme se vyvrátit některé mýty o domácím násilí, velmi vysoce hodnocený byl příspěvek o problematice právní ochrany dětí.

Součástí kurzu byly také diskuse se zajímavými hosty, jako byla například soudkyně Ústavního soudu JUDr. Eliška Wagnerová, holandský environmentální právník Joost Rutteman nebo aktivista zastupující oběti rasistických útoků Jakub Polák.

Cílem Školy je seznámit studenty s problémy, které vznikají při uplatňování práva a které bývají přehlíženy – špatné fungování soudů, neschopnost úřadů, korupci a klientelismus. Dále jsme chtěli poopravit mýty o tom, že právní ochrana veřejných zájmů je výlučnou záležitostí státu a občan ji může využívat jen k zakládání akciových společností nebo vymáhání pohledávek. Domníváme se totiž, že pokud se o těchto problémech bude mluvit a bude dostatek nových, mladých právníků, kteří budou chtít neblahou situaci změnit, můžeme za několik desetiletí očekávat alespoň nepatrné, zanedbatelné změny v této oblasti.

Díky pomoci účastníků Letní školy a díky vstřícnému postoji vedení Právnické fakulty v Olomouci se koncem listopadu uskutečnilo pokračovací setkání Školy lidských práv. Patnáct studentů, převážně účastníků letošní Školy lidských práv, hovořilo o nově vzniklém mezinárodním trestním soudu, mezinárodní ochraně lidských práv, o diskriminaci ve veřejných službách a podobně. Vedle právníků EPS a Ligy lidských práv vystoupili v programu také dva vyučující fakulty, pracovník Českého červeného kříže a advokát zabývající se případy rasové diskriminace. Jako výstup z loňského pokračování Školy lidských práv vydala Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci sborník obsahující nejzajímavější příspěvky. Do sborníku přispěli také vyučující a studenti právnické fakulty, kteří se na úspěšném průběhu pokračování ŠLP významnou měrou podíleli. Právnická akademická obec tak bude mít příležitost seznámit se s projektem nevládního právního vzdělávání a zejména se zajímavými tématy, kterým se jinak na univerzitní půdě v České republice věnuje jen okrajová pozornost (například s žalobami ve veřejném zájmu).

Letní škola 2002 opět přinesla i další očekávaný efekt v podobě nových spolupracovníků z řad studentů právnických fakult, kteří se dobrovolně zapojili do aktivit Ligy. Dobrovolníci ze Školy lidských práv se poprvé začali účastnit všech tří programů ligy.

КОНФЕРЕНЦИЯ ПО МЕЖДУНАРОДНОМУ УГОЛОВНОМУ СУДУ
REGIONAL CONFERENCE ON INTERNATIONAL JUSTICE

→Zahraníční spolupráce

Zahraniční spolupráce

Zapojení Ligy lidských práv do mezinárodní spolupráce představuje spolu s měnící se situací České republiky dvanáct let po pádu komunismu a s předpokládaným přístupem k Evropské Unii logický krok od konceptu nevládních organizací, které musejí – ve všech vnitrostátních případech porušení lidských práv, kdy naše orgány nejsou ochotny ve prospěch ochrany lidských práv reagovat – čekat na pomoc ze zahraničí, k organizaci, která se pokouší vedle standardní vnitrostátní činnosti v rámci zaběhnutých projektů a programů být aktivní v ad hoc případech, kde může pozitivně přispět svým zapojením či výměnou informací a stát se platnou součástí mezinárodních koalic.

Na pozvání mezinárodních organizací jsme se účastnili například ve dnech 11.–16. února 2002 konference o mezinárodní spravedlnosti, která se konala v Moskvě a kterou organizovala Mezinárodní federace lidských práv – FIDH a ruská nevládní organizace Memorial. Konference se účastnilo více než 60 zástupců nevládních organizací z východní Evropy, Balkánu, zemí Kavkazu a střední Asie. Cílem konference bylo pracovat na strategii boje proti beztrestnosti nejzávažnějších zločinů proti lidským právům v jednotlivých regionech, a to s pomocí národních a mezinárodních právních prostředků včetně nově vznikajícího mezinárodního trestního soudu (ICC).

Celoevropská organizace advokátů – Les Avocats Européens Démocrates (AED) – pozvala zástupce OPH jako přednášejícína své květnové setkání v Haagu a Amsterdamu, na říjnové setkání v Bruselu a na seminář, který se konal v listopadu v Berlíně. Evropské advokáty – členy jednotlivých svazů z Německa, Francie, Španělska, Itálie a Beneluxu – zajímalo, jak byl řešen problém policejního násilí, zejména po událostech při zasedání MMF a SB v Praze, a jakým způsobem koordinujeme monitorování zásahů policie před summitem NATO.

Zástupce OPH také přednesl referát na setkání, pořádaném spolkem švýcarských advokátů – Demokratických právníků Švýcarska (DJS). Referát se týkal tzv. protiteroristických opatření, zasahujících do základních lidských práv na území ČR. Účelem semináře bylo srovnat nebezpečí neodůvodněných zásahů do lidských práv prostřednictvím hromadného předávání informací mezi policiemi jednotlivých států a připravovaných zákonných úprav po útocích z 11. září 2001. Tato opatření měla v tomto ohledu bleskurychlý globální dopad. Srovnání se týkalo Švýcarska, Německa a České republiky.

Koordinátorka Centra pro právní ochranu dětí se za účelem získání zkušeností o možnostech využití mezinárodních úmluv zúčastnila praktického tréninku na téma Právní spory podle mezinárodního práva na ochranu lidských práv s důrazem na ochranu před diskriminací, právo menšin a Evropskou úmluvu o lidských právech. Trénink probíhal v nizozemském Soestbergu ve dnech 27. října až 8. listopadu 2002. Akci pořádal a pozvání zajistil Nizozemský helsinský výbor. Přednášející pracovali hlavně s vzorovými soudními rozhodnutími – judikaturou, a po každé přednášce následoval rozbor skutečných případů v pracovních skupinách. Velmi přínosné bylo simulované čtyřdenní řízení před Evropským soudem pro lidská práva, kde měli účastníci možnost vyzkoušet si – pod dohledem zkušených právníků – vedení případu od začátku do konce, a to jak na straně stěžovatele, tak i jako zástupci vlády. Pobyt v Holandsku byl využit rovněž k návštěvě rozličných institucí, zabývajících se právy dětí.

• Kauza ratifikace mezinárodního trestního soudu v ČR

V dubnu 2002 se na půdě OSN v New Yorku konal jeden z přípravných výborů ke zřízení Mezinárodního trestního soudu (ICC), kam byl pozván (ještě v barvách EPS) zástupce Ligy lidských práv. Do New Yorku nás pozvala světová koalice nevládních organizací podporujících zřízení Mezinárodního trestního soudu, známá pod zkratkou „CICC“. Na koalici se podílí všechny nejvýznamnější organizace na ochranu lidských práv včetně Mezinárodní federace lidských práv (FIDH), Amnesty International či Human Rights Watch. Rozhodnutí zahrnout nás do této koalice bylo jedním z výsledků naší účasti na únorové konferenci o mezinárodní spravedlnosti, pořádané FIDH v Moskvě. Česká republika je totiž jednou z posledních zemí v Evropě, která ještě neratifikovala Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Pokud o změnu Ústavy a omezení imunity státních činitelů na základě jurisdikce Mezinárodního trestního soudu, které by mělo ratifikaci předcházet, ovšem v minulém volebním období narazil dvakrát na odpor Poslanecké sněmovny. Liga chce zejména na domácí úrovni přispět k ratifikaci této významné mezinárodní smlouvy a pomoci tak ČR zařadit se nejen slovy, ale i činy mezi skupinu dnes již více než osmdesáti demokratických států podporujících nestranný, spravedlivý a stabilní Mezinárodní trestní soud. Proto jsme s českou Amnesty International iniciovali vznik neformální skupiny nevládních organizací, které se obrátily na ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo spravedlnosti s požadavkem, aby tyto instituce urychlily ratifikaci. Je třeba přiznat, že vzhledem k politické neprůchodnosti tohoto tématu v naší republice, která je tradičně pod silným vlivem USA (ty proti soudu aktivně vystupují), byly vyhlídky brzké ratifikace Římského statutu na konci roku 2002 i pro příští období nevládní.

Lidé

Kdo u nás pracuje a kde nás naleznete?

Největší počet pracovníků a pracovníků, dva ze tří hlavních programů a sídlo Ligy lidských práv se nachází v Brně.

Kancelář Ligy lidských práv v Brně:

Adresa: Bratislavská 31, 602 00 Brno

V roce 2002 zde pracovali:

Jan Vodák – ekonom

Radek Schmidt – administrativní pracovník

- **Poradna pro ženy v tísní**

e-mail: zenavtisni@llp.cz

tel.: 545 245 996

fax: 545 240 012

Martina Žáková – koordinátorka programu, psychologka

Lucie Lišková – právnička

Tereza Kocourková – psychologka

dobrovolnice a dobrovolníci poradny

- **Občanské právní hlídky**

e-mail: brno@llp.cz

tel.: 545 210 446

fax: 545 240 012

Jiří Kopal – koordinátor programu, právník

Martin Škop – právník

dobrovolnice a dobrovolníci OPH

Kancelář Ligy lidských práv v Praze:

Adresa: Za Poříčskou branou 12, 186 00 Praha 8

- **Legislativa a program Občanských právních hlídek**

e-mail: praha@llp.cz

tel./fax: 222 312 390

Helena Svatošová – právnička

Jan Morávek, Michal Tošovský – koordinátoři centra OPH

pro summit NATO a hlídek OPH v ulicích

dobrovolníci OPH

- **Centrum pro právní ochranu dětí**

e-mail: praha@llp.cz

tel./fax: 222 312 390

Alena Uváčeková – psychologka

Magdaléna Skřivánková – sociální pracovnice

dobrovolnice centra

Kancelář Ligy lidských práv v Táboře:

Adresa: Kostnická 1324, 381 00 Tábor

- **Centrum pro právní ochranu dětí**

e-mail: tabor@llp.cz

tel./fax: 381 254 866

Radka Jelínková – koordinátorka programu, právnička

dobrovolník centra

Rozpočet

Vzhledem ke společnému financování programů Ligy lidských práv a Ekologického právního servisu v roce 2002, jsme v této zprávě nuceni uvádět celkový rozpočet pro obě organizace. Výdaje na programy Ligy lidských práv se blížily jedné polovině tohoto rozpočtu. Částky jsou uvedeny v Kč.

Výdaje

kancelářské potřeby a software	390 665
náklady na techniku	742 824
provozní režie	188 488
literatura a periodika	57 856
náklady na komunikaci	607 477
tisk, kopírování, propagace	690 209
úkoly a semináře	160 799
nájem	239 241
cestovné	307 029
právní služby a poplatky	103 663
posudky, expertizy	658 385
mzdové náklady	3 141 182
odvody daňové, sociální a zdravotní	871 364
dary	151 971
bankovní poplatky	29 634
ostatní (kurz. ztráty, penále, reprezentace)	425 832
celkem výdaje	8 766 621

Příjmy

vlastní činnost	158 229
dotace z veřejných rozpočtů a rozpočtu EU	
• dotace z rozpočtu PHARE	2 511 351
• Ambasáda Spojených států amerických	97 873
• MATRA program nizozemské vlády	2 093 899
dotace z nadací a občanských sdružení	
• Open Society Fund Praha	1 709 801
• Open Society Institute Budapešť	984 682
• Regional Environmental Centre	24 216
• nadace Partnerství	14 454
• C. S. MOTT Foundation	287 626
• Nadace rozvoje občanské společnosti	91 161
• STEP	15 000
• Open Society institute New York	414 781
• Ashoka	30 108
• TMU	58 493
• E-law US	14 986
dary fyzických a právnických osob	254 698
kreditní úroky	47 386
ostatní (kurzové zisky, prodej drobného majetku)	36 763
celkem příjmy	8 845 505
hospodářský výsledek – zisk	78 884